

KÁRPÁT-HAZA

SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

2024/ különszám

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

CSERNICKÓ ISTVÁN – HLADONIK GERGELY

Az európai integráció és a kisebbségek nyelvi jogai

LAMPL ZSUZSANNA

Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról
a szlovákiai magyarok körében

BORBÉLY MÁTYÁS

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 1990 utáni
változásai a Kárpát-medence NUTS3 szintű térségeiben

KALMÁR ZOLTÁN

A Kárpát-medencei vízerőművek: zöldenergia és környezetvédelem

RICZ ANDRÁS

Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre

BENEDEK JÓZSEF

Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar
és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata

LELKES GÁBOR

A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása
Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024

SEBŐK LÁSZLÓ

A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái

Kiadja a Nemzetstratégiai Kutatóintézet

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2024/ különszám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE

A KÁRPÁT-MEDENCEI MAGYARSÁGKUTATÁS
INTERDISZCIPLINÁRIS SZAKMAI FOLYÓIRATA

HÚSZ ÉVE AZ EURÓPAI UNIÓBAN

2024/ különszám

KÁRPÁT-HAZA SZEMLE 2024/ különszám

A Kárpát-medencei magyarságkutatás interdiszciplináris szakmai folyóirata

KIADJA A NEMZETSTRATÉGIAI KUTATÓINTÉZET

1054 Budapest, Nagysándor József utca 8.

Felelős kiadó: Szász Jenő

Szerkesztőbizottság

Bakk Miklós, Bali János, Benedek József, Csata Zsombor, Farkas György,
Hajdú Zoltán, Kovály Katalin, Lampl Zsuzsanna, Magyar Zoltán,
Nagy Benedek, Nagy Imre, Péntek János, Péti Márton, Pozsony Ferenc,
Rácz Szilárd, Salamin Géza, Schwarcz Gyöngyi, Szilágyi Ferenc,
Sztók Szilvia, Tóth Géza, Török Ibolya, Tózsér Anett

Szerkesztő

Ress Boglárka

A szerkesztő munkatársa

Borbándi Erik, Bern Andrea

Tipográfus

Nádas Zsófia

Tördelőszerkesztő

Simon Andrea

Nemzetstratégiai Kutatóintézet © 2024, Budapest

Minden jog fenntartva

A kötetben szereplő írások tartalma nem feltétlenül tükrözi a kiadó álláspontját.

A lapszám a Magyar Kultúráért Alapítvány nevében és képviseletében
eljáró Petőfi Kulturális Ügynökség által meghirdetett *Tudományos
folyóiratok működésének támogatása* című, FIT-SN-2023 kódszámú
nyílt pályázati konstrukció támogatása keretében jelenik meg.

ISSN 2732-1789

TARTALOM

ELŐSZÓ	6
TANULMÁNYOK	8
Csernicskó István – Hladonik Gergely Az európai integráció és a kisebbségek nyelvi jogai	8
Lampl Zsuzsanna Fele igen, fele nem, avagy 2024-es vélemények az Európai Unióról a szlovákiai magyarok körében	19
Borbély Mátyás A felsőfokú végzettséggel rendelkezők arányának 1990 utáni változásai a Kárpát-medence NUTS3 szintű térségeiben	30
Kalmár Zoltán A Kárpát-medencei vízerőművek: zöldenergia és környezetvédelem	47
Ricz András Magyarország európai uniós csatlakozásának hatásai a vajdasági magyar közösségre	61
Benedek József Gazdasági felzárkózás és területi egyenlőtlenségek: a magyar és romániai régiók gazdasági teljesítményének összehasonlító vizsgálata	75
Lelkes Gábor A felvidéki magyar közösség helyzetének alakulása Szlovákia európai uniós csatlakozását követően 2004–2024	90
STATISZTIKAI KÖZLEMÉNY	106
Sebők László A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái	106
RECENZÍÓ	122
Bern Andrea Recenzió Tove H. Malloy és Balázs Vizi <i>Research handbook on minority politics in the European Union</i> c. művéhez	122
ABSZTRAKTOK	128

Sebők László

Budapest

A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái

Kárpát-haza Szemle, 2024 (ksz), pp. 106–121, 133–134.

DOI-azonosító: 10.64605/KHSZ.2024.ksz.08

A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái

A környező országokban élő őshonos (autochton) magyar közösségek közül a szlovéniai a legkisebb lélekszámú, kisebbségjogi szempontból a legkedvezőbb helyzetű. Ennek ellenére etnikai identitásuk megélése, megőrzése stagnáló jellegű, hosszabb távon pedig némileg bizonytalan. Pedig Szlovénia függetlenné válása (1991) óta, de különösen az EU-csatlakozása óta (2004) egyre több területen nyújt újabb kiváltságokat, kedvezményeket, próbálja a muravidéki magyarok életkörülményeit továbbjavítani.

A főleg a szlovén–magyar határ mellett élő magyarok számára kíván segítséget nyújtani, arányuk ugyanis 1910 óta fokozatosan csökken, mára bizonyosan 7 ezernél kevesebben vannak. A közös magyar–szlovén kutatások hátrányos gazdasági és infrastrukturális helyzetet, erősödő elvándorlást és a vegyes házasságokban erős asszimilációt mutattak ki a szlovéniai magyarok körében. Felmérések szerint a vegyes házasságok aránya meghaladja az 50%-ot, és az abból származók 80%-a többségi nemzethez (azaz a szlovénekhez) tartozónak vallja magát.

Szlovénia alkotmánya kimondja, hogy a 90 fős országgyűlésbe minden választáskor az olasz és a magyar közösség egy-egy képviselőjét be kell választani. A nemzetiségi képviselők meglepően sok jogosultsággal, tulajdonképpen egyes esetekben vétőjoggal is rendelkeznek. Kimondja továbbá, hogy „azokon a területeken, ahol a szlovén nemzetiségűeken kívül olasz, illetve magyar nemzetiségűek is élnek, az olasz és a magyar nyelv „egyenrangú a szlovén nyelvvel”, azaz mind a magyar, mind az olasz nyelv hivatalos a szlovén mellett. E rendelkezés alapján alapíthatták meg a „nemzetiségileg vegyesen lakott területen” található községek 1999-ben a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösséget (MMÖNK), amely a magyar közösség öniszervezésének csúcsszervezete.

A Muravidék nemzetiségileg vegyesen lakott területén az 1959/60-as tanévvel valamennyi iskolaköteles magyar és szlovén nemzetiségű gyerek esetében megkezdtek az ún. kétnyelvű oktatási modell bevezetését. A kétnyelvű oktatási rendszer akkor jelentős előrelépés volt, de jelenlegi formájában aszimmetrikus, a gyakorlatban a szlovén nyelvet preferálja. Az oktatáskutatók véleménye szerint is a kétnyelvű oktatási rendszert célszerű megtartani, de megreformálásának első lépéseként ki kell mondani az anyanyelv dominanciájának alapelvét.

A szomszédos országokban élő magyar közösségekkel összehasonlítva a muravidéki magyarság építette ki a legteljesebb mértékben a maga kulturális autonómiáját. Van magyar nyelvű hetilapjuk (Népújság), állandó magyar nyelvű rádióadásuk, és hatékonyan működik a kulturális életet összefogó Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet és a ljubljanai Nemzetiségi Kutató Intézet Lendvai Kutatócsoportja..

The Situation and Perspectives of Hungarians Living in Slovenia (Prekmurje)

Slovenia has the smallest population and the most favourable minority status among the indigenous (autochthonous) Hungarian communities living in neighbouring countries. Despite this, their ethnic identity is stagnating and, in the longer term, somewhat uncertain. However, since the proclamation of Slovenia's independence in 1991, and especially its accession to the EU in 2004, Slovenia has been offering new privileges and benefits in various areas, and has been working to improve the living conditions of Hungarians in the Muravian region.

The number and proportion of Hungarians, who predominantly live near the Hungarian border, have been gradually decreasing since 1910, and there are

---

certainly fewer than 7,000 Hungarians today. Joint Hungarian-Slovenian research has revealed an economically and infrastructurally disadvantaged situation, increasing emigration, and strong assimilation through mixed marriages. The proportion of mixed marriages exceeds 50%, and 80% of those in mixed marriages declared themselves as belonging to the majority nation (i.e., Slovenes).

The constitution of Slovenia specifies that one representative each from the Italian and Hungarian communities must be elected to the 90-seat parliament at every election. Nationality representatives have a surprising number of rights, including, in some cases, veto powers. It also states that “in areas where, in addition to Slovenes, there are also Italians and Hungarians, the Italian and Hungarian languages are ranked equally with Slovene”, meaning both Hungarian and Italian are official languages alongside Slovene. Based on this provision, the municipalities in the „mingled nationality area” were able to establish the Muravian Hungarian Self-Governing National Community (MMÖNK in its Hungarian abbreviation)

in 1999, the apex self-governing body of the Hungarian community.

The so-called bilingual education model was introduced for all Hungarian and Slovenian children of compulsory school age in the ethnically mixed Muravian region during the 1959/60 school year. The bilingual education system was a significant step forward at the time, but in its current form, it is asymmetric and in practice favours the Slovene language. Education researchers also believe that the bilingual education system should be sustained, but reforming it should start with declaring the principle of mother-tongue dominance as the first step.

Compared to Hungarian communities in neighbouring countries, Hungarians in the Muravian region have built up their cultural autonomy to the fullest extent. There is a Hungarian-language weekly newspaper, „Népújság”, continuous Hungarian radio broadcasts, and the Hungarian National Cultural Institute, along with the Lendvai Research Group of the National Research Institute in Ljubljana, which unites the region’s cultural life.

STATISZTIKAI KÖZLEMÉNY

SEBŐK LÁSZLÓ

A Szlovéniában (Muravidéken) élő magyarok helyzete, perspektívái

A környező országokban élő őshonos (autochton) magyar közösségek közül a szlovéniai a legkisebb lélekszámú, kisebbségjogi szempontból a legkedvezőbb helyzetű – ennek ellenére etnikai identitásuk megélése, megőrzése stagnáló jellegű, hosszabb távon pedig némileg bizonytalan. Az okok sokrétűek és számos vonatkozásban összefüggnek egymással.

1. Demográfiai helyzet, asszimiláció

Muravidék¹ a szlovén–magyar–osztrák hármashatárnál a Mura folyótól északkeletre található, ma a NUTS-3 szintű Pomurska (Muramente) régió északkeleti része.² (1. térkép:)

Az 1920 utáni impériumváltáskor a délszláv államhoz Vas és Zala megye délnyugati részétől 174 település került át: előbbi megyétől a Muraszombati járás települései, továbbá a Szentgotthárdi járás

számos települése, utóbbtól az Alsólendvai járás települései és a Letenyei, a Csáktornyai és a Perlaki járás néhány települése.

Muravidéken ma a túlnyomó többségükben a magyar határ mentén élő magyarok három tájegység területén található: északon az őrsegi Őrihodos, Kapornak és Domonkosfa településeken élnek még jelentős számban, többségük Dobronaktól délre a Lendva vidékén, mintegy húsz településen. A két tájegység között található Goricskó (Goričko) vidékén ma már csak Pártosfalva, Szécsiszentlászló és Csekefa településeken lakik jelentős számú magyar. (1. táblázat, lásd következő oldalpár)

Az első látásra nehezen értelmezhető adatsorok magyarázata a következő:

A muravidéki magyarok száma és aránya 1890–1910 között jelentősen megugrott: elsősorban az itteni szlovének asszimilációja miatt, s kisebb részben a magyarok ekkor még magasabb természetes szaporulata miatt.³ 1921-re, de különösen 1931-re ezek a számok és arányok erősen a szlovének javára tolódtak el a reasszimiláció és a népszámlálási manipulációk miatt, 1941-re azonban hasonló folyamatok játszódtak le a magyarok hivatalos számának növekedését

¹ A Magyarországtól 1920 után Jugoszláviához került területre a számos magyar megnevezés közül az általánosan használatos Muravidék lett a hazai gyakorlatban, Pomurska magyar neve pedig Muramente. Az egész problémakört alaposan tárgyalja egy tanulmány: Bokor László (2012). Gondolatok a Muravidék elnevezéséről és területi hatáiról. *Földrajzi Közlemények*, 136 (1), pp. 56–65.

² Az 1336 km² Muramente régió nagyobb részét – 948 km²–alkotja a Muravidék.

³ Karády, 1990, 13. o.

1. térkép:
Pomurska régió

Forrás: Euroburo-slovenia.com⁵

eredményezve. Ezt az 1941-es népszámlálás adatai jól illusztrálják. A 19. század második felétől különösen a kevés termőföld miatt a növekvő számú lakosság „túlnépesedéssel” küzdött, az el- és kivándorlás jelentős volt. A határ menti magyar nyelvi tömb megtörése érdekében pedig 1920 után a királyi Jugoszlávia belső telepítést hajtott végre földosztással és kolóniák létrehozásával: ezekre környékbeli falvakból, másrészt a tenger mellékről telepítettek át szlovéneket.⁴

Az 1948 utáni népszámlálások azonban már alapján véve meglehetősen reálisan mutatták meg az etnikai létszám- és arányszám változásokat. Némileg meglepő, hogy 1961-ben a magyar nemzetiségűek száma szinte változatlan maradt, annak ellenére,

hogy a terület össznépsége csökkent. Ez szinte bizonyosan az 1959-ben törvényben rögzített keskeny, vegyes lakosságú (korábban túlnyomóan magyar többségű) sávban kötelező kétnyelvű oktatás létrehozásának köszönhető. (Erről a következő fejezetben írok részletesebben.) A szlovéniai magyar kisebbség zöme a magyar határ közvetlen közelében lévő településein – a két kisváros (Alsólendva és Muraszombat) kivétel – valójában még 1996-ban is nyelvi többséget alkotott, Muravidék többi területén azonban nyomuk is szinte alig maradt. (2. térkép; lásd következő oldalpár)

Muravidéken ma kb. 80 ezren élnek – ugyanúgy, mint 1890-ben, bár a múlt század második felében a népesség száma többször 90 ezer fölé volt. Etnikailag a domináns szlovén és a jelentősen

⁴ A harmincas és negyvenes években előbb a szlovének magyarokat, majd a magyarok szlovéneket zártak táborokba vagy telepíttek át, de ezek jelentős és tartós változásokat nem igazán okoztak. Lásd Kovács, 2015, 1. o.

⁵ Prekmurje, Slovenia. <https://euroburo-slovenia.com/Prekmurje/Prekmurje/Prekmurje.html> Letöltés: 2024. 08. 22.

1. táblázat:
A Muravidék etnikumai a népszámlálások szerint 1890–2002 között

Anyanyelv, nemzetiség	1890 A	1910 A	1921 A	1931 A	1941 N	1948 N	1961 N	1991 N	2002 N
Magyar	14 573	20 737	14 065	7 607	17 440	10 246	9 899	7 637	5 386
Szlovén	63 180	67 022	74 199	80 469	63 945	83 686	78 829	77 546	69 990
Német	3 070	2 100	2 540	1 489	358	64	–	64	...
Szerb	...	...	...	...	8	132	379	280	...
Horvát	758	163	791	712	271	572	807	1 511	...
Egyéb délszláv	–	–	–	–	–	22	...	102	...
Cigány	–	456	–	–	271	7	13	687	970
Zsidó	–	–	–	–	18	–	–	12	...
Jugoszláv	–	–	–	–	–	–	10	148	–
Regionális	–	–	–	–	–	–	–	72	–
Egyéb	235	35	700	440	89	185	217	277	...
Nem választott	–	–	–	–	–	–	–	222	...
Ismeretlen	–	–	–	–	–	–	–	1 329	1 245
Összesen	81 816	90 513	92 295	90 717	82 400	94 914	90 154	89 887	82 359

Forrás: Sebők, 2020

megfogyatkozott magyar nemzetiség mellett kevés német, horvát, szerb, cigány és zsidó etnikum is található. Szlovénia kétféle lakosságából 2002-ben⁶ a magyar nemzetiségűek száma 6 243 fő volt (3 ezrelék!), ebből 5386 Muravidéken élt, 227 pedig Ljubljánban, a maradék kb. félezer pedig meglehetősen szétszóródva az ország egyéb területein.⁸

Az 1980-as évek közepén végzett közös magyar-szlovén kutatás hátrányos gazdasági-infrastrukturális helyzetet, erősödő elvándorlást és vegyes házasságokban megnyilvánuló asszimilációt mutatott ki. A vegyes házasságok aránya meghaladta az 50%-ot és az abból származók 80%-a többségi nemzethez

(azaz a szlovénekhez) tartozónak vallotta magát. A 10 évenként tartott népszámlálások között fokozatosan, átlagban 13%-kal csökkent a szlovéniai magyar nemzetiségűek száma.

Göncz László szerint a muravidéki magyarság kis létszáma jelenti a megmaradási törekvések egyik főgondját. A hivatalosan csupán mintegy hat-hét ezres lélekszámú közösség belső ereje erősen korlátozott, a fejlődésre alig képes anyagi (személyi) és minőségi feltételeket teremteni. Egyes kisebbségkutatók, szociológusok azt vallják, hogy mintegy 150 ezres közösség lenne szükséges ahhoz, hogy az adott népcsoport megmaradását belső erejére is alapozhassa.⁹

A muravidéki magyarság számára a másik jelentős gondot a gazdasági „elmaradottság” jelenti. Hivatalosan a Muravidék egészét tekintve 2016-ban a munkanélküliség 17,2 %-os, Lendva környékén

⁶ 2002-ben volt az utolsó hagyományos népszámlálás Szlovéniában, ekkor kérdeztek rá utoljára az etnikai és felekezeti hovatartozásra. A 2011-es népszámláláskor már áttértek a regiszteralapú összeírásra, amely a különféle már meglévő adatbázisokból készítette el a népszámlálási adatsorokat. Ezáltal viszont lemondtak olyan, a korábbi összeírásokban szereplő adatokról, mint a nemzetiségi, anyanyelvi és vallási hovatartozás. Kovács, 2013.

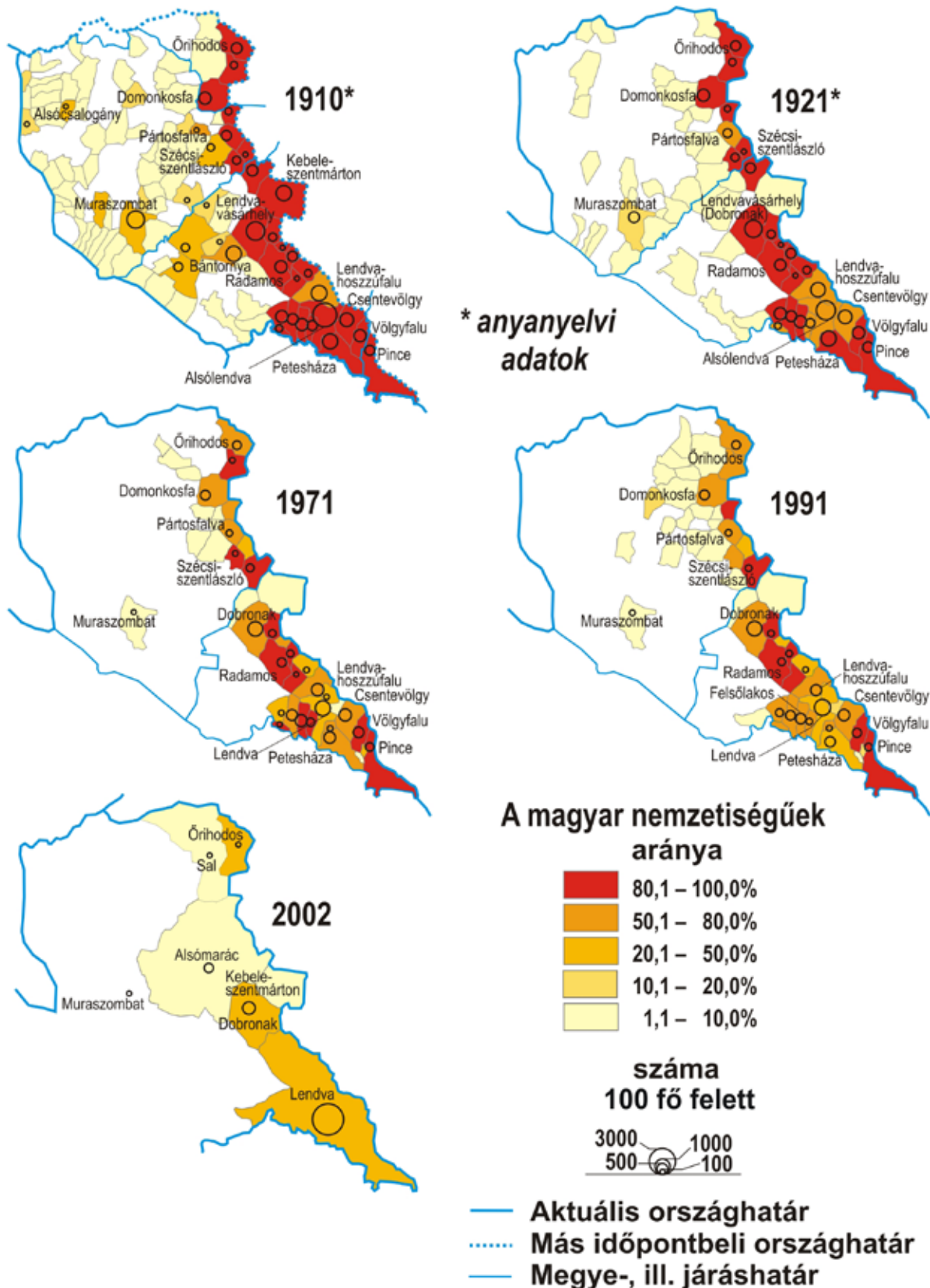
⁷ Uo. 73. o.

⁸ Statistične informacije, – Rapid Reports, No. 93/2003., 1. o.

⁹ Göncz, 1994, 39–55. o

2. térkép:

A magyar nemzetiségűek a mai Muravidék (Szlovénia) területén 1910–2002 között

Forrás: Sebők, 2020

pedig 20,5 %-os, de a nem hivatalos adatok szerint a munkanélküliek aránya meghaladja a 30 %-ot, ami az országos átlagnak a duplája. Szlovénia ugyan az egyik legfejlettebb posztoszocialista ország, de regionálisan óriási fejlettségi különbségek vannak, a Muravidék pedig az egyik legfejletlenebb térség, ráadásul a terület távol esik az ország gazdasági központjaitól és a közlekedési útvonalaktól. Az itteni magyarok túlnyomó többsége aprófalvas (számos helyen „szeres”) településeken él és földműveléssel foglalkozik, az egyéb helyi (ipari, kereskedelmi stb.) munkalehetőségek száma alacsony. A népességszám csökkenése az országos tendenciánál nagyobb, ennek legfőbb oka az elvándorlás, ennek egyik iránya Maribor és Ljubljana, bár utóbbi esetében a távolság ellenére inkább az ingázás jellemző. A Burgenland folytatásaként is értelmezhető Goricskó tájegység magyarjainak Ausztria is csábítóan közel van, így itt is inkább ingáznak, főleg a szakmunkások. Magyarország ugyanakkor nem célpont, mert a szlovéniai bérek magasabbak.

A 2002-es népszámlálás településszintű bontásban nem közölte a magyar nemzetiségűek számát. Arra vonatkozóan van adat, hogy az öt községben hány magyar él. Dobronak, Hodos, Lendva, Moravske Toplice és Šalovci községben 5 212 magyar nemzetiségűt írtak össze, ez az öt község összlakosságának csupán 25 százaléka. Ugyanakkor a 2002-es adatfelvétel során az öt községben 6 763 magyar anyanyelvűt regisztráltak, azaz 1 500 fővel többen vallották magukat magyar anyanyelvűnek, mint magyar nemzetiségűnek.¹⁰

Arra a kérdésre, hogy mennyi magyart írtak volna össze 2011-ben Szlovéniában, Kovács Attila szerint „országos szinten 5 500–5 800 fő körül mozgott volna a magyar nemzetiségűek száma 2011-ben, míg a muravidék kétnyelvű vagy nemzetiségileg vegyesen lakott területén 4 600–4 800 magyar nemzetiségű személyt írtak volna össze a népszámlálók.”¹¹

Ezt az értéket erősíti a 2022-es szlovéniai parlamenti választás magyar képviselőjelöltjeire leadott 5485 szavazat.¹²

¹⁰ Kovács, 2012, 74–90. o.

¹¹ Kovács, 2013, 78. o.

¹² Državna volilna komisija, 2022.

2. Kétnyelvű oktatási rendszer

A muravidéki kétnyelvű iskolai oktatás bevezetésének sajátos előzményei és számos belső, valamint külső determináló körülményei voltak.

A muravidéki magyar közösség a második világháború után, a negyvenes évek végétől, a korabeli jugoszláv–magyar viszony megromlásának időszakában és azt követően nehéz helyzetbe került, mert számos jugoszláv politikus a magyar nyelv és kultúra visszaszorítására törekedett.

A magyar–jugoszláv viszony megromlása után, a vasfüggöny mentén a kis lélekszámú magyar közösség számára szükségszerűvé vált a szlovén társadalmi közegbe való fokozatos beilleszkedés, aminek következtében megkezdődött a magyar nyelvi és kulturális értékek részbeni feladása.

A perifériális jelleg és a magyar–jugoszláv szembenállás miatt a térségből az 1950-es években számos magyar a szlovén többségű regionális központokba és távolabbi városokba költözött. A magyar tannyelvű – általában 4 osztályos – falusi iskolák állaga leromlott, a továbbtanulási lehetőség a minimálisra csökkent. Egyre több magyar szülő adta gyermekét a jobban felszerelt szlovén iskolákba: az 1950-es években a magyar gyermekek fele már szlovén nyelvű iskolába járt.

A magyar szülők közül sokan a sikeresebb érvényesülés érdekében is, úgy értékelték, hogy a magyar tannyelvű iskolában tanuló gyermeknek nincs fejlődési lehetősége, ami azzal is indokolható volt, hogy középiskolai szinten, magyar nyelven továbbtanulási lehetőség a Muravidéken akkor nem volt. Ezzel egyidejűleg a tartós szovjet megszállás, valamint az általa bekövetkező, a jugoszláviainál antidemokratikusabb változások következtében Magyarország vonzereje a muravidéki magyar közösség körében csökkent.

A jugoszláviai kommunista párton belül számos (természetesen főleg szlovén) vezető szerint a Szlovén Tagköztársaság területén élő őshonos magyar és olasz nemzeti kisebbségeknek meghatározott területeken jogokat kell biztosítani, különösen azért, mert jelentős lélekszámú szlovén közösségek élnek kisebbségben a köztársasági határokon kívül, és szerintük minden pozitív kisebbségi intézkedéssel hatni lehetett azok helyzetén is. (A körülbelül 15 ezer

magyar és olasz etnikai kisebbség pozitív diszkriminálásával kb. 150 ezer olaszországi és ausztriai szlovén helyzetén is javítani kívántak.)¹³

Megkönnyítette a döntést, hogy a szlovén oktatás-kutatók többsége akkor is és mind a mai napig azon a véleményen volt és van, hogy a szlovén és a magyar (nyugaton pedig olasz) nemzetiségű polgárok együttélését megkönnyíti, ha azok megőrzik saját nyelvüket és kultúrájukat.

Politikailag alapot biztosított hozzá a „titói”-nak mondott nemzetiségpolitika is, amely „a jugoszláviai népek és nemzetiségek testvéri együttélését” hirdette. A kétnyelvűség és az erre épülő iskoláztatás politikai elveit a Jugoszláv Kommunista Szövetség Központi Bizottságának 1959-es határozataiban foglalmazták meg, majd a gyorsan kiépülő rendszernek az 1963. évi alkotmány megteremtette a törvényi alapjait is.¹⁴

A Muravidék magyarok lakta területén (hivatalosan: nemzetiségileg vegyesen lakott terület) az 1959/60-as tanévvel megkezdődött a magyar és a szlovén tannyelvű oktatás megszüntetése, és valamennyi iskolaköteles magyar és szlovén nemzetiségű gyerek esetében megkezdtek az ún. kétnyelvű oktatási modell kísérleti szintű bevezetését. Az eseményt megelőzően újra megfogalmazták szakmai és politikai fórumokon, hogy a kétnyelvű oktatás bevezetése a muravidéki magyar közösség megmaradása érdekében történik. Az új oktatási modell bevezetésekor leginkább hangoztatott elvárást vizsgálva azonban nyilvánvalóan felvetődik az a kérdés, hogy a muravidéki magyarság érdekében csupán a tágabb társadalmi közegbe való beilleszkedést tekintették-e, vagy emellett őszintén gondoltak a nemzeti tudat és az anyanyelv megőrzésére, fejlesztésére is?

A magyar tagozatokban előkészítésként először két évig csak egy tárgyat tanítottak szlovén nyelven, a szlovén tagozatokon pedig az 5. osztályban kezdték meg a magyar nyelv oktatását. Az első, kísérleti jellegű kétnyelvű tagozatok Csenteben, Dobronakon, Göntérházán, Gyertyánosban, Hosszúfaluban és Lendván indultak. Lendván például a szlovén és a magyar tagozatokon az első osztályban szlovénül

tanultak meg írni, a másodikban pedig magyarul – a többi tantárgyat pedig már az első osztályokban is két nyelven oktatták. Kebelén már 1961-ben folyt kétnyelvű oktatás, de 1973-ban megszüntették.

Közben az egykori Jugoszláviában mind az 1963-as, mind az 1974-es alkotmány megerősítette a nemzetiségeknek az anyanyelvű oktatáshoz való jogát. Az 1963. évi alkotmány alapján létrehozott kétnyelvű területhez tartozó településeket a tanulmány végén egy térkép:en is bemutatom.

1981-től Lendván kétnyelvű középiskola is működik négy osztállyal. Azok, akik a tisztán szlovén nyelvű osztályokba járnak, kötelező jelleggel tanulnak magyarul is.

Általános iskolai szinten a Muravidék északi településein nagyobb változás az 1980-as évek elején történt, amikor 1981-ben megnyílt az akkor még a muraszombati községhez tartozó új, központi kétnyelvű iskola Pártosfalván.¹⁵

Jelenleg az alábbi kétnyelvű oktatási intézmények működnek Muravidéken, amiket a járások, és a magyar nemzetiségi önkormányzati közösségek alapítottak:

- Óvodák – összesen 10: Lendván 2, Gyertyános, Hosszúfalva, Göntérháza, Petesháza, Dobronak, Pártosfalva, Hodos, Domonkosfa településeken 1–1 intézmény működik, 2010–2011-es tanévben összesen 300 óvodással.
- Kétnyelvű általános iskola – összesen 4: Pártosfalva (hodosi és domonkosfai fiókiskoláival), Dobronak, Göntérháza, Lendva (gyertyánosi fiókiskola), 2010–2011-es tanévben 782 tanuló (81 elsős).
- Lendvai Kétnyelvű Középiskola (különböző szakirányok), 2010–2011-es tanévben 314 diák látogatta.
- Maribori Egyetem – Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék (1981-től) fordítói szak

„Ennek a tanításnak a célja az lenne, hogy a magyar nemzetiségű szülők gyermeke az iskoláztatás alatt jól megtanulja anyanyelvét, egyébként pedig jól elsajátítsa a szlovén nyelvet is.”

¹³ Győri Szabó, 2008, 310. o.

¹⁴ Ustava Socialistične Republike Slovenije 1963, Član 41, Član 43, Član 77.

¹⁵ A község mint szlovéniai államigazgatási kifejezés nem azonos azzal, amit a magyarországi terminus jelöl. Szlovéniában a községek állhatnak egy, de több településből is. L. Plut-Pregelj, Kranjc, Lazarević és Rogel 2018, 403. o.

Öt évtized távlatából megállapítható, hogy ez az eredeti célkitűzés akkoriban meglehetősen jól megvalósult: a szlovén nyelv és az általános tudásszint vonatkozásában a kétnyelvű oktatási modell helytállt, ugyanis a tanulók sikeressége és továbbtanulási eredményei szempontjából felvette a versenyt Szlovénia többi általános iskolájával.

A magyar lakosság aránya a nemzetiségileg vegyesen lakott területen az oktatási modell bevezetésekor mintegy 65%-os volt, ami a két-három évtizeddel későbbi vagy a mai helyzethez viszonyítva meglehetősen jó feltételt biztosított.

Mára azonban az utánpótlás (gyerekszám) alacsony lett és a tanítási módszerek, körülmények sem változtak jelentősen és időben – jelenleg pedig komoly szakmai viták folynak, a „hogyan folytassuk jobban” kérdéssel kapcsolatban. Lendván a Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség megalakulásának 20 éves jubileumán 1995. dec. 2-án nyílt fórumon is megfogalmazódott, hogy a kétnyelvű oktatásban a magyar anyanyelv érdekében szükség van bizonyos változtatásokra: A muravidéki kétnyelvű oktatásban az anyanyelv dominanciája korábban csak az első két évben érvényesült következetesen. Újabban szinte minden iskolafokon megjelennek a nyelvi tárgyak is. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy az iskolakezdetkor érvényesített, anyanyelvi dominanciájú aszimmetriát a későbbi évfolyamokban felváltja egyfajta nyelvi szimmetriára törekvő gyakorlat, ami az anyanyelv megtartása és ápolása szempontjából nem előnyös. Ez a nyelvi kiegyensúlyozottságra törekvés ráadásul nagyon hamar át is vált ellentétes irányú nyelvi aszimmetriába. Ez a jelenség főként a szaktárgyak körét érinti, minőségi és mennyiségi tekintetben is, iskolától és tanártól függő mértékben. A kétnyelvűség kétszeresére növelné a szakmai tananyag oktatási idejét, ez pedig nyilvánvalóan sehol nem áll a pedagógusok rendelkezésére.

Ha a továbbiakban is stabil és spontán kétnyelvűséget akarunk a Muravidéken, akkor a kétnyelvű oktatás megreformálásának első lépéseként ki kell mondanunk az anyanyelv dominanciájának alapelvét.¹⁶

Ez azért is érdekes gondolat, mert sokan éltük már meg, hogy egy szomszédos országból származó magyar honfitársunk hibás anyanyelvi mondatszerkesztéssel, de számos idegen kifejezést használva beszél – azaz egyik nyelvet sem beszél jól.

Sajnos a magyarság legnagyobb településén, Lendván (ahol egyébként mára a magyar lakosság többségből kisebbségbe került), a legnagyobb kétnyelvű általános iskolában az 1997/98-as tanévben a magyart a 856 tanulónak már csak 30,9%-a (265 fő) tanulta anyanyelvi szinten, 69,0%-a (591 fő) pedig környezetnyelvin.

A probléma jelentőségét mutatják a következő adatok: az 1990-es években Szlovéniában a teljes általános iskolai végzettséget a szlovének 47,6, a magyarok 37%-a szerezte meg. Középiskolát a szlovének 9,8, a magyarok 6,1%-a végzett, felsőfokú diplomát pedig 1,1%, illetve 0,3% arányban szereztek csupán. Két évtizeddel később az egyetemet végzettek aránya a szlovének és az olaszok körében is még mindig jóval a magyarokénál magasabb volt.

A muravidéki szlovén iskoláztatási arányok mélyen az országos átlag alatt vannak, a magyar kisebbség hátrányos iskolázottsági helyzete még ehhez képest is szembeötlő.

Egyelőre azonban a muravidéki magyarok oktatása területén – a számos elképzelés és vita ellenére – jelentős előrelépés nem igazán körvonalazható.¹⁷

3. Szlovénia független állam, EU, kisebbségi jogok, közélet

A szlovéniai magyarokról eddig leírt folyamatok túlnyomó többsége még a Jugoszláv állam fennállása idején zajlott.

Szlovénia azonban 1991 nyarán bejelentette kiválását a Jugoszláv Föderációból, miután az 1990. december 23-i népszavazás a függetlenség mellett döntött. Június 25-én a szlovén parlament előtt az egykori Szlovén Kommunista Szövetségének vezetője, a muravidéki származású köztársasági elnökké megválasztott Milan Kučan utasítására a jugoszláv zászló helyére a nemzeti címert tartalmazó szlovén zászlót vonták fel. Alig néhány órán belül Horvát-

¹⁶ Bokor, 1996, 416–420. o.

¹⁷ Bokor, 2001, 39. o.

ország irányából jugoszláv páncélosok gördültek át a határon. A tíznapos háború 65 áldozatot követelt, de miután a szerbek sem sokat tettek Szlovénia megtartásáért – Szlovénia aránylag könnyen nyerte el függetlenségét, a háborúnak a brioni egyezmény vetett véget.

1991. december 23-án elfogadták az új szlovén alkotmányt. 1992 januárjára Európa majdnem minden országa elismerte az új államot. Szlovéniát 1992 májusában felvették az ENSZ-be, majd a Valutaalapba, s 1993 májusában az Európa Tanács tagjai közé.

A NATO-ba 2004 márciusában, az Európai Unióba 2004. május 1-én lépett be, 2007. január 1-től pedig a hivatalos fizetőeszköze az euró lett.¹⁸

A szlovén alkotmány biztosítja a szabad anyanyelvhasználatot, a 61. szakasz a „nemzeti hovatartozás szabad kifejezéséről”, a 64. szakasz „az őshonos olasz és magyar nemzeti kisebbség külön jogairól” rendelkezik. A magyar és az olasz kisebbségi közösség az oktatás, a kultúra, a tájékoztatás területén, valamint az anyaországgal történő kapcsolattartás terén külön lehetőségekkel rendelkezik, amit az állam anyagilag is támogat. Az alkotmány kimondja, hogy a 90 fős országgyűlésbe minden választáskor az olasz és a magyar közösség egy-egy képviselőjét be kell választani. Az olasz és magyar nemzetiségű szlovén állampolgárok két szavazati lehetőséggel rendelkeznek: szavazhatnak pártokra, de egyúttal megválaszthatják nemzeti kisebbségük képviselőjét is.¹⁹

A nemzetiségi képviselők meglepően sok jogosultsággal, tulajdonképpen egyes esetekben vétőjoggal is rendelkeznek: „azok a törvények, más előírások és általános okmányok, amelyek kizárólag a nemzeti közösségek alkotmányban meghatározott jogainak érvényesítésére és helyzetére vonatkoznak, a nemzeti közösségek képviselőinek beleegyezése nélkül nem fogadhatók el.”²⁰

A magyar közösség parlamenti képviseletét Pozsonc Mária négy ciklusa (1990–2008) után 2008–18 között Göncz László látta el, 2018 óta pedig Horváth Ferenc a képviselő.

¹⁸ Udovič és Kaeding, 2024, 79. o.

¹⁹ Ez már csak azért is érdekes, mert az összesen jóval százezer fő feletti egyéb délszláv kisebbségek semmiféle különleges vagy többlet jogokkal nem rendelkeznek.

²⁰ A Szlovén Köztársaság Alkotmánya, 64. cikk.

A kisebbségi nyelvi jogok története nem az önálló szlovén állam létrejöttével kezdődött. Az 1946-os első jugoszláv szövetségi alkotmány 13. szakasza meghatározta, hogy a nemzeti kisebbségek kulturális fejlődésük és szabad nyelvhasználatuk jogát és védelmét élvezik.²¹ Az 1947-es szlovén (köztársasági) alkotmány rendelkezései lényegében azonosak voltak a szövetségiével.²² Az 1963-as szövetségi alkotmány a 41. és 43. szakaszában már bővebben foglalkozott a nemzetiségek helyzetével. Első ízben használja a „nemzetiség” kifejezést az addigi kisebbség helyett, valamint utasította az egyes köztársaságokat, hogy alkotmányaikban és törvényeikben részletesebben rendezzék az ott élő nemzetiségek helyzetét és jogait.²³

Szlovénia tagköztársaságkülön változata 1964-ben keletkezett, ez először említi meg a magyar és olasz nemzetiség – a két, ún. őshonos (autochton) nemzetiség – külön jogait. A 77. szakasz tartalmazza a kétnyelvűség alkotmányos alapjait. Kimondja, hogy „azokon a területeken, ahol a szlovén nemzetiségűeken kívül olasz, illetve magyar nemzetiségűek is élnek, az olasz és a magyar nyelv „egyenrangú a szlovén nyelvvel”, azaz mind a magyar, mind az olasz nyelv hivatalos a szlovén mellett. Ezen alkotmányos rendelkezés részletes kidolgozására a közösségi státutumokban került sor (Alsólendva, Muraszombat). Az alkotmány biztosítja a nemzetiség nyelvén történő oktatást a nemzetiségi iskolákban. E határozat értelmében született meg a kétnyelvű iskolákról szóló törvény.

A független Szlovéniában a Muravidéken²⁴ 19 úgynevezett občina (község) található, amelyek lényegében alapfokú közigazgatási egységek, önkormányzatok.²⁵ (Ezeken belül Muraszombat és Lendva város

²¹ Ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije 1946, Član 13.

²² Ustava Ljudske Republike Slovenije 1947, III / 12.

²³ Ustava Socialistične Republike Slovenije 1963, Član 41, Član 43.

²⁴ A jugoszláv érásban Muravidéken két nagy község (občina) volt: Muraszombat és Lendva (akkor még Alsólendva).

²⁵ Nem túl szerencsésen gyakran magyar megfelelőként a járás fogalmat használják, bár valójában inkább az egykori magyarországi közös tanácsú községekhez hasonlíthatók – mind méretüket, mind közigazgatási funkciójukat tekintve. A továbbiakban ezért a község megnevezést használom. Hasonló szerkezetű „községi” közigazgatási egységek találhatók Burgenlandban (gemeinde), Horvátországban (općina) és Romániában (comună).

minősítéssel rendelkezik.²⁶) Egy-egy nagyobb település alá több kisebb falu is tartozhat, melyeket egyetlen közös polgármester (župan) irányít. Az občinák területe változó: némelyik járás méretű, mások csak fele ekkorák. Kebeleszentmárton az egyetlen olyan, amelyhez csak saját maga tartozik, így ez a legkisebb muravidéki občina. Utána a legkisebb Órihodos, amelyhez csak Kapornak település tartozik. Ez utóbbi két település magyar nemzetiségi falu, így bizonyos mértékig itt a magyarok egyfajta területi autonómiát is élveznek. Dobronak község esetében, amelyhez két másik település tartozik, csak egyetlen egy szlovén (Őrszentvid), míg a másik kettő (Dobronak és Zsitkóc) magyar. Lendva és Alsómarác területén is jelentős számban vannak magyarok, de a szlovén lakossághoz viszonyítva ma már kisebbségben.

A „nemzetiségileg vegyesen lakott terület” a szlovén alkotmányban használt megjelölése annak a területnek, amely 1920 előtt több mint 90%-ban (voltak települések, ahol 96-98%-ban) magyarok által lakott vidék volt. Gyakran használják a „magyarlakta vidék” kifejezést is, de ma már az sem felel meg a valóságnak, mert néhány település esetében a magyarság számaránya 60-70% alá esett (Lendva esetében a hivatalos statisztika szerint a magyarság már csak a városka lakosságának mintegy 27-30%-át teszi ki). A 176 muravidéki település közül 30 tartozott ebbe a törvény által körülhatárolt határ menti övezetbe.

Muraszombatban a két világháború között még jelentős, a lakosságnak mintegy 20-25%-át kitevő magyar nemzetiségű lakosság élt. A II. világháborút követő időszakban azonban a helyzet fokozatosan megváltozott, így mára a város összlakosságának csupán 1-2%-a nyilvánítja magát magyar nemzetiségűnek. Amikor a hetvenes években először hivatalosan megfogalmazták a fentebb említett „nemzetiségileg vegyesen lakott terület” fogalmát, és meghatározták annak területét, Muraszombatot már nem sorolták ahhoz.²⁷ (3. térkép:)

A muravidéki magyar nemzeti kisebbség önálló szervezettsége az 1974-es jugoszláv alkotmány nyomán 1975-től indult el. A községek képviselőtestületei mellett a lendvai és muraszombati községekben létrejöttek magyar nemzetiségi oktatási-művelődési öngazgatási érdekközösségek. Egységes szervezetbe tömörülésükkel 1990-ben alakult meg a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, a muravidéki magyarság művelődési és tájékoztatási intézményeinek alapítója, a Muravidéken meghonosodott kétnyelvű középiskola megalapítója. A kétnyelvű általános iskolák társalapítói az érintett önkormányzatok területén működő magyar nemzeti közösségek voltak.²⁸

A szlovéniai magyarok helyzetének javítását jelentősen meggyorsította, hogy már 1992. november 6-án Ljubljanában aláírták a Magyar–Szlovén Kisebbségvédelmi Egyezményt. 1994. december 4-én életbe lépett „Az öngazgatási nemzeti közösségről szóló törvény”, amely községi szinten is biztosítja a nemzetiségi önkormányzati képviseletet.

Az 1994. december 4-i helyhatósági választásokat követően a Muravidék három községében – Lendván, Hodos-Šalovci községben és Muravske Toplicén – megalakult a Községi Nemzeti Tanács, amelyek választott képviselőikből létrehozták a 18 tagú Muravidéki Magyar Nemzeti Tanácsot.²⁹ Elnöke Blaskó József lett, s ugyanezen a választáson Kocon József személyében Lendva magyar polgármestert kapott. Az 1998. november 22-én lebonyolított helyhatósági választások alkalmával az 1998. április 19-ei népszavazáson az önállóság mellett döntő Hodos és Dobronak község is megválasztotta képviselőit, és nemzetiségi öngazgatási tanácsot hozott létre.

A felsorolt öt község – Lendva, Dobronak, Hodos, Šalovci és Moravske Toplice – alakította meg 1998-ban az önkormányzati magyar nemzeti tanácsokat, ezek képviselőit a helyhatósági választások során választják meg. Minden magyar nemzeti tanács a saját státútuma alapján működik.³⁰

²⁶ Sebők, 2020.

²⁷ Uo.

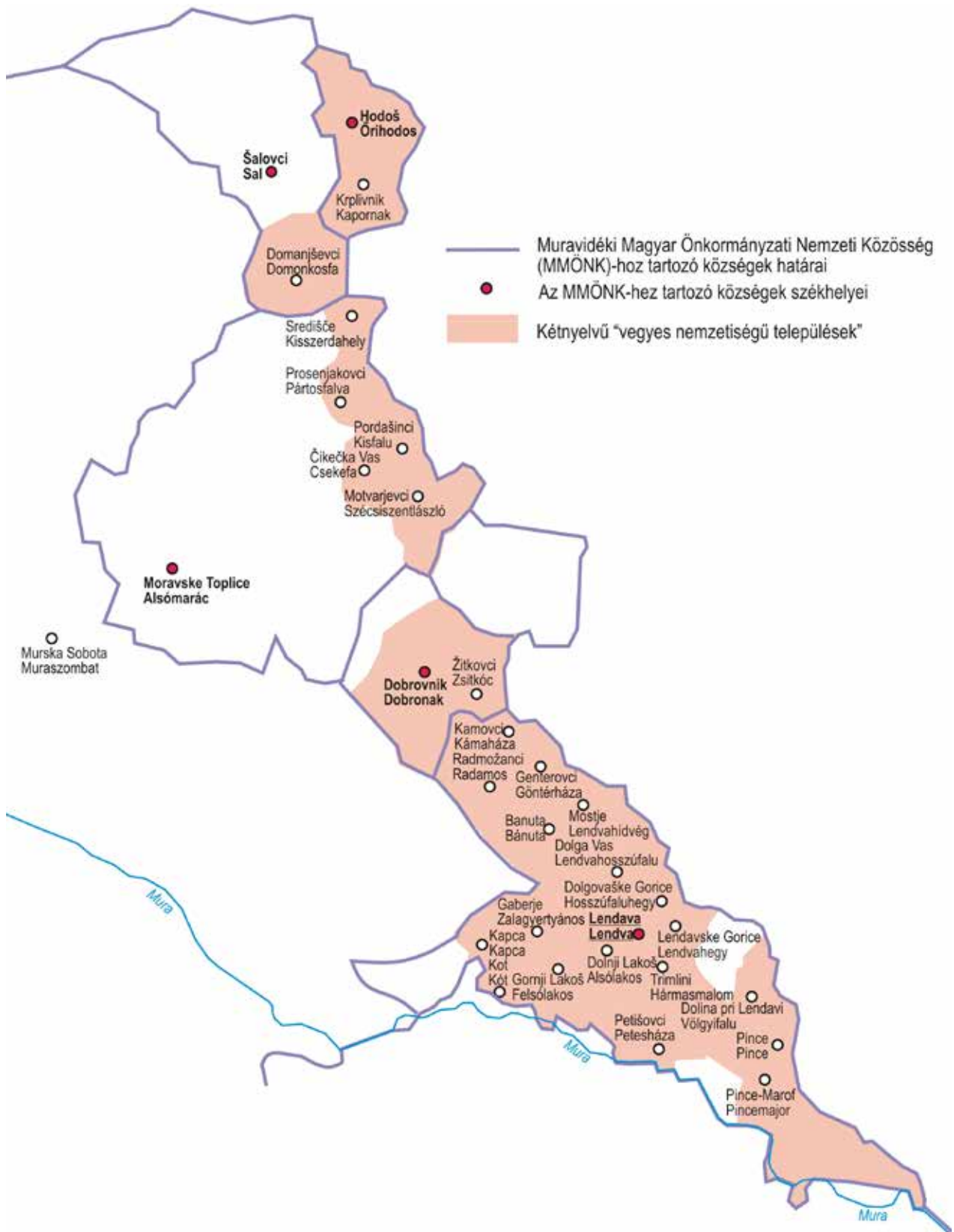
²⁸ Göncz, 1995, 417. o.

²⁹ Elődjeként említhető az 1949-ben megalakult Szlovéniai Magyar Kisebbség Közművelődési Bizottság. Ez azonban csak néhány évig működött.

³⁰ Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség Tanácsa – Tagok. https://www.muravidek.si/?page_id=289 Letöltés: 2024. 08. 22.

3. térkép:

A magyar nemzetiségűek a mai Muravidék (Szlovénia) területén 1910–2002 között

Forrás: Sebők, 2020

A választások után, 1999-ben a muravidéki magyar tanács új alapszabályt fogadott el, s a szervezet elnevezését Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség-re (MMÖNK) változtatta. Az öt nemzeti tanácsból a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség (MMÖNK) 21 fős Tanácsába (csúcsszervezetébe) a községek különböző számú tagot delegálhatnak: Lendva 10, Dobronak 4, Moravske Toplice 3, Hodos 2, Šalovci 2 tagot. A Tanács tagjai választják meg az elnököt és alelnököt. A helyi magyarságon belüli sajnálatos személyi és politikai ellentétek miatt néhány alkalommal egyes önkormányzatok magyar nemzeti közösségei nem működtek közre és ezért néha 18-19 fővel működött a Tanács. A 2002. november 10-én megtartott kisebbségi önkormányzati választásokat követően december 30-án új összetételben állt fel a MMÖNK. Ugyanakkor Lendva lakossága Anton Balažek személyében szlovén nemzetiségű (magyarul jól beszélő) polgármestert választott.

A Muravidéki Magyar Nemzeti Öngazgatási Közösség (Pomurska Madžarska Samoupravna Narodna Skupnost) elnökei a következők voltak: Blaskó József (1994–1998), Tomka György (1998–2006), Vida Ferenc (2006), Kocon József (2006–2010).

Az MMÖNK elnöke 2011–2022 között Horváth Ferenc volt, aki 2018 óta a magyar közösség parlamenti képviselője is. Számos vitatott döntése és sok feszültséget generált vezetési tevékenysége miatt 2023 januárjában azonban nem került be az MMÖNK Tanácsába, amely aztán a dobronaki Orban Dušan-t választotta meg elnöknek.

Az MMÖNK tagot delegálhat a Magyar Állandó Értekezletre (MÁÉRT) és annak szakbizottságaiba, valamint a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fórumába (KMKF), illetve találkozik az Európa Tanács keretében működő Kisebbségvédelmi Keretegyezmény és Nyelvi Karta végrehajtásának monitoringját ellenőrző szakértői testületekkel az országlátogatás során.³¹

A függetlenségét kivívott Szlovénia nagyvonalú gesztussal országa első budapesti nagykövetévé Hajós Ferenc alkotmánybíró, a muravidéki magyarság egyik vezető személyiségét nevezte ki. Az 1992.

november 6-án Ljubljanában aláírt Magyar–Szlovén Kisebbségvédelmi Egyezmény 15. cikkelyének rendelkezése értelmében – összhangban az 1992. december 2-án Budapesten aláírt Magyar–Szlovén Alapszerződés 16. cikkében megfogalmazott elvekkel – megalakult a Magyar–Szlovén Kisebbségi Vegyes Bizottság, amely 1995. április 4-én Ljubljanában tartotta első, alakuló ülését. A vegyes bizottság további üléseire évente felváltva Magyarország illetve Szlovénia területén került sor. 1986 óta rendszeres, jól működő oktatási és kulturális együttműködés létezik a muravidéki magyarok szervezetei valamint Vas és Zala megye között, amely regionális szinten az oktatás és a művelődés terén biztosít együttműködési lehetőségeket.³²

Szlovénia 2000-ben ratifikálta a Nyelvi Kartát, amely 2001-ben lépett hatályba. A szlovén megerősítő okmány szerint a magyar és az olasz nyelvre vonatkozik a Karta konkrét kötelezettség-vállalásokat tartalmazó III. része. A két nyelv vonatkozásában erős kötelezettségeket vállaltak, eltérés a két nyelv között csak az oktatás terén mutatkozik, ahol a magyar nyelv esetében – az oktatási rendszer sajátosságaiból adódóan – igen erős vállalást erősített meg. A vállalások teljesítésének ellenőrzését célzó legutóbbi, ötödik monitoringkör során a Szakértői Bizottság megállapította, hogy a magyar nyelv vonatkozásában vállalt kötelezettségek teljesítése tekintetében változatlan maradt a helyzet, sőt az általános, a középiskolai oktatás és a szakképzés esetében a helyzet romlását állapították meg a szakértők, és a kötelezettség-vállalás értékelését, valamint a magyar nyelven tanító tanárok képzésére vonatkozó vállalást a korábbi „teljesített”-ről „részben teljesített”-re rontották. A Szakértői Bizottság számára ugyanis nem volt egyértelmű, hogy az oktatás lényegi része ezekben az iskolákban a nemzetiség nyelvén folyik-e, amint azt a Karta szerint vállalt kötelezettség előírja. A jelentés szerint a közigazgatási nyelvhasználat terén az állam többnyire teljesíti vállalásait, a korábbi monitoringhoz képest azokban nem következett be változás. A gyakorlatban ez a törvény csak részben működik, mert az ügyintézők egy része nem mindig képes magyar nyelven jól kommunikálni.

³¹ Győri Szabó, 2008, 71–75. o.

³² Miniszterelnöki Hivatal. Kisebbség- és Nemzetpolitikáért Felelős Szakállamtitkárság, 2004.

A fentiek alapján két azonnali intézkedést igénylő ajánlást fogalmaztak meg a szakértők:

- A kétnyelvű oktatási rendszer megerősítése, többek között megfelelő tanárképzés biztosításával a magyar nyelvű oktatáshoz.
- A magyar nyelvű műsorszórás időtartamának és gyakoriságának növelése a közszolgálati televízióban.

A szlovéniai magyarok (azaz az MMÖNK) meglehetősen jelentős anyagi támogatást kapnak céljaik megvalósításához és a közösségi életük működtetéséhez.

A Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség (MMÖNK) Tanácsa hétfői ülésén első olvasatban elfogadta a 2023-as költségvetést – írta meg hétfőn a szlovéniai magyarok hetilapja, a Népújság. Mint olvasható, az MMÖNK az idei költségvetésében összesen 2,835 millió euró (1,059 milliárd forint) bevételt tervez, melynek hetvenkét százalékát a szlovén kormány biztosítja, míg 780 ezer euró (792 millió forint) értékű támogatás a magyar kabinettől várható.³³

Nyugodtan kijelenthetjük, hogy a szlovéniai magyarok mind kisebbségjogi, mind öngazgatási, mind kulturális vonatkozásában messze a legjobb helyzetben vannak a többi határon túli magyarkisebbségi közösségekhez viszonyítva. Meglepő módon ez a pozitív kisebbségi diszkrimináció már az 1950-es évek végén (a jugoszláv érában) megjelent, de igazán erőteljessé Szlovénia függetlenné válása után vált, majd az Európai Unióhoz történt csatlakozás óta tovább erősödött – például az anyagi források tekintetében is.

4. Kultúra, közösségi élet

A muravidéki magyarság jól működő magyar nyelvű tájékoztatási rendszert épített ki magának. Az 1950-es évek végén alapított hetilap, a Népújság kb. 1 800 példányban jelenik meg, kb. 80%-a előfizetéses formában jut el az olvasókhoz. A MMÖNK alapította a Magyar Nemzeti Tájékoztatási Intézetet (MNTI), ez adja ki a Népújságot, továbbá számos más időszaki kiadványt (Kelepelő, Kerek Perc, Garas stb.).³⁴

³³ Több millió euróval terveznek a szlovéniai magyarok. *Magyar Hírlap*, 2023. május 2.

³⁴ Varga, 2023, 17. o.

A korábban helyi szinten működő Muravidéki Magyar Rádió 1996. január elsejétől a Szlovén RTV szerves része lett és 1999-ben megteremtődtek a feltételek ahhoz, hogy munkanapokon 11,5 órára bővítse műsoridejét, ami mára napi 24 órára nőtt. A rádió hallgatósága kb. 40 000 fős, ebből csak pár ezren muravidékiek – a legtöbben a szomszédos magyarországi településeken hallgatják, a középhullámú adása napközben Vas, Zala és Somogy megyék jelentős részén, továbbá a Balaton környékén is hallgatható. A rádiónak jelenleg 14 fő-állású és 12 külső munkatársa van. A Szlovén Televízió Lendvai Stúdiója, amelyet Halász Albert vezet, fő célközönségének a Szlovéniában élő magyar nemzeti közösséget tekinti, legfőbb feladatának pedig, azt, hogy számukra anyanyelvi műsort sugározzon, heti négyszer fél órában, és megőrizze a magyar nemzeti értékeket és hagyományokat. Az elmúlt évek során azonban egyre gyakrabban kerültek adásba a „határokon kitekintő” műsorok is, s ezek révén a Szlovén Televízió Lendvai Stúdiója bekapcsolódott a Kárpát-medencei információ-hálózatba.³⁵

A muravidéki magyarok egyik jelentős problémája, hogy – más határon túli magyar közösségekkel szemben – egyházi életük egyáltalán nem erősíti magyar identitásukat.

A második világháború után az addig meglehetősen élénk egyházi életük rövid idő alatt elsorvadt, s mára a magyar nyelvhasználat az egyházi életből szinte teljesen kiszorult. Vannak ugyan elvétve magyar nyelvű misék, de egyik felekezetnek sincsen magyar nemzetiségű lelkésze.

A nemzeti közösségek nyelvének használati joga az egyházi szertartásokon ugyanis az egyházak autonómiája miatt nem tartozik a szlovén állam kötelezettségeinek körébe. Ezzel a szlovéniai egyházak aztán élnek is, szinte mindenhol a szertartások nyelve a szlovén.

„A szlovén katolikus egyházban megállt az idő, ezért a lehető legdurvább módon utasítják el a magyarságot.”³⁶

³⁵ Uo. 18. o.

³⁶ Kolláth Anna véleménye 2003-ból.

A muravidéki teljes népesség felekezeti arányai így alakultak 1870–2002 között:

- a római katolikusok aránya mindig 70% körüli volt, ma is annyi;
- az evangélikusok aránya az 1945 előtti 27–28 %-ról folyamatosan 15%-ra csökkent;
- a reformátusok 1% körüli aránya nem változott;
- az 1,5% izraelita mára gyakorlatilag eltűnt.

Lényeges változás azonban, hogy mára a nem hívők, ismeretlen vallásúak és nem válaszoltak aránya 15%-ra nőtt.

A magyarok zöme katolikus vallású, a Muravidék északi részén pedig evangélikus magyarok is élnek. Reformátusok Szécsiszentlászlón és Kisfalun élnek, de mára kevesen maradtak.

A muraszombati katolikus püspökség külön kalendáriumot, a Stopinjé-t és hetilapot, a Družiná-t adja ki. Az evangélikus egyháznak is van saját lapja illetve kalendáriuma, az Evangeličanski list és az Evangeličanski koledar.³⁷

A muravidéki magyarok közéleti és kulturális központja Lendva városa. 1994. január elsején Göncz László igazgató vezetésével itt kezdte meg működését a muravidéki Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Fő tevékenységi területei a műkedvelés, a könyvkiadás, a néprajz-helytörténet felkarolása, valamint az anyanyelv ápolása. Az Intézetben félszáz hagyományörző csoport működik, számos irodalmi, történelmi vetélkedőt, nyári táborokat, színházi látogatásokat és ismeretterjesztő előadásokat szerveznek. Évente körülbelül 10 kiadványt adnak ki, ebből 2-3 folyóirat, a többi helytörténeti, néprajzi, szépirodalmi alkalmi kiadvány.³⁸ Az Intézetben igen eredményes helytörténeti, néprajzi és szociográfiai tudományos kutatómunka folyik külső munkatársak bevonásával. Az intézet keretében működik 2004 augusztusától a Bánffy Központ is: magyar könyvesbolt (amely már 1988-tól működik), internetes kávézó, ifjúsági programok stb. A MNMI szerteágazó és színvonalas kulturális tevékenységét 1997 decemberében a magyar kormány a Kisebbségért Díjjal ismerte el.³⁹

³⁷ Székely, 1990, 51. o.

³⁸ Kultúrtörténeti, néprajzi, helytörténeti és még számos egyéb témában eddig száznál több kötetet jelentettek meg!

³⁹ Király, 1997, 5. o.

A MMÖNK folyamatosan kéri az érintett szlovén minisztériumoktól, hogy a magyar nemzetiségi intézmények a kétnyelvű területen élő magyarság számára elérhető közelségben legyenek. Többször kérték, hogy a lendvai székhelyű regionális könyvtár lássa el a muravidéki magyarság központi könyvtárának funkcióit. Az 2002-ben elfogadott könyvtári törvény nem teszi lehetővé, hogy a szlovéniai magyarság „központi könyvtára” Muraszombatból Lendvára költözzék, ezért a probléma megoldása egyelőre megakadt. Hasonlóan régóta megoldatlan a muravidéki regionális (magyar nemzetiségi) múzeum létrehozásának ügye. Sikerült viszont elérni, hogy a Maribori Területi Levéltár regionális fiókja Lendva mellett, Völgyifaluban működhessen, egyelőre egy levéltárossal.

Jelentős esemény az MNMI tevékenységében a 2008. március 14-én a Balassi Intézettel aláírt együttműködési megállapodás, amelynek értelmében az MNMI nemcsak Muravidéken, hanem egész Szlovéniában közvetíti a magyar kultúra értékeit.⁴⁰

A muravidéki magyar írók kezdeményezésére 1997-ben Lendva székhellyel megalakult a Szlovéniai Magyar Írók Társasága: az elmúlt négy évtized folyamán mintegy ötven szépirodalmi mű látott napvilágot, ami e kis létszámú közösség számára vitathatatlanul jelentős teljesítmény.

A lendvai várban Gerics Ferenc vezetésével működő Galéria-múzeum Intézet számos programja érinti a muravidéki magyarság néprajzi és helytörténeti tevékenységét, valamint képzőművészetét. A Lendvai Művésztelep több évtizedes múltra tekintethet vissza. Az utóbbi években örömdetesen megsza- porodtak az ifjúsági táborok, amelyeket Vas és Zala megyével együtt szerveznek, talán a legismertebb az Ifjú Levéltárosok nyári kutató tábora.⁴¹

A magyar intézményhálózat létrehozása a muravidéki magyarság jövője szempontjából óriási jelentőségű, amit a muravidéki Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet eddigi tevékenysége is bizonyított. 2001 decemberében magyar kormányhatározat született a Lendván 1995-ben megkezdett művelődési ház befejezéséhez szükséges összeg

⁴⁰ Király M., 2008, 8. o.

⁴¹ Király M., 2006, 10. o.

egyharmadát jelentő 100 millió forint biztosításáról, egyszeri támogatásként. Részben ennek köszönhető, hogy 2004. szeptember 18-án Anton Rop szlovén és Gyurcsány Ferenc magyar miniszterelnök felavathatta az épületet.⁴²

Ezért a Kisebbségi Vegyes Bizottság 2007. szeptemberi ülésén – amellyel, hogy üdvözölte a szlovén kormány kiemelt figyelmét – többek között javasolta, hogy a társalapítók (Lendva község önkormányzata és a MMÖNK) közösen fogadják el a műsortervet, és tegyenek közös javaslatot a magyar és a szlovén kormányok az intézmény zavartalan működésének biztosítására.⁴³

Göncz László, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet igazgatója 2003. november 2-án, a Márton Áron emlékérem átvételekor elmondott beszédében rámutatott: a Muravidéken sajátos helyzet állt elő, megfogytak a magyarság létszáma, de feltűnően növekedett a magyar kulturális életben meghatározó szerepet vállaló értelmiségiek (pedagógusok, írók-újságírók, tudományos kutatók, képzőművészek és művelődésszervezők) aránya, ami mára már megközelíti a 180-at. Ezt a meglátást igazolja a jól működő művelődési intézményrendszer is. Göncz László 2008-ban a MNMI éléről lemondott, őt e poszton 2008–18 között Kepe Kocon Lili követte, ma az intézetet 2018 óta Soós Mihály vezeti.⁴⁴

Igen jelentős előrelépés történt a muravidékiek életének tudományos kutatása terén is. Még 2005 őszén a ljubljani székhelyű Nemzetiségi Kutató Intézet létrehozta Lendvai Kutatócsoportját, amelynek két munkatársa – Kovács Attila és Göncz László – ma már korszerű körülmények között dolgozva egyre figyelemreméltóbb elemzéseket, könyveket és nemzetközileg is elismert eredményeket produkál!⁴⁵

Aránylag friss hír, hogy 2024 márciusában Lendván Orban Dušan, a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség Tanácsának elnöke és Majthényi László, a Vas Vármegyei Közgyűlés elnöke aláírta az együttműködési megállapodást, amely a 2024-es

évben is segíti a muravidéki magyarság kulturális tevékenységét, elsősorban Vas vármegyei szakemberek biztosításával.⁴⁶

A fentiek alapján határozottan kijelenthetjük, hogy a szomszédos országokban élő magyar közösségekkel összehasonlítva a muravidéki magyarság építette ki a legteljesebb mértékben a maga kulturális autonómiáját.

5. Összegzés

A szlovén állam (a jugoszláv érásban még tagállam) több mint fél évszázada egyértelműen pozitív diszkriminációt folytat az ottani magyar kisebbség érdekében, de lehetséges, hogy ez is kevés lesz ahhoz, hogy közösségként megmaradjanak. Pedig Szlovénia függetlenné válása (1991) óta, de különösen az EU-csatlakozása óta (2004) egyre több területen nyújt újabb kiváltságokat, kedvezményeket, próbálja a muravidéki magyarok életkörülményeit tovább javítani.

Négy témakörben vettem végig, milyen folyamatok, körülmények határozzák meg sorsukat. A demográfiai, belső migrációs és asszimilációs folyamatok vonatkozásában nem sok lehetőség látszik a helyzetük lényeges javítására, a kulturális élet területén pedig a más szomszédos országokban élő magyar közösségekhez viszonyítva itt szinte Kánaánt láthatunk.

Ráadásul a szlovén és magyar állam kapcsolata kimondottan jó, ezen a területen pedig az együttműködés is harmonikus.

Három területen lehetne talán a helyzetet javítani:

- 1) Szlovéniában a kisebbségekkel kapcsolatban számos jó törvény, jogszabály van, de nincs egy komplett, koherens kisebbségvédelmi törvénycsomag.

„Az új jogi keretek között az egyes államok változatos módon szabályozták a kisebbségek jogait: Ausztriában, Szerbiában, Horvátországban és Ukrajnában külön törvényt fogadtak el a kisebbségek jogainak védelméről, míg Romániában, Szlovákiában és Szlovéniában nincs külön kisebbségvédelmi törvény, hanem a kisebbségi

⁴² Meggyesi, 2005, 22. o.

⁴³ A Magyar–Szlovén Kisebbségi Vegyesbizottság jegyzőkönyve, 2007, 269. o.

⁴⁴ Király M., 2018, 4. o.

⁴⁵ Göncz László 2024 elején formálisan nyugállományba vonult, de természetesen tovább dolgozik és kutat.

⁴⁶ Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség, 2024.

jogokszétszórva, ágazati törvényekben jelennek meg. Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy külön törvény automatikusan a kisebbségek jogainak magasabb szintű védelmét biztosítaná”.⁴⁷

Hasonló következtetésre jutott csak Szlovénia vizsgálata kapcsán Varga Péter.⁴⁸

Számos apró ügy megoldása ezért ütközik nehézségbe, például a kultúrájánál említett Muraszombati könyvtárügy.

- 2) A kétnyelvű oktatási rendszer jelenlegi formájában aszimmetrikus, a gyakorlatban a szlovén nyelvet preferálja. A Nyelvi Karta Szakértői Bizottsága is megállapította:

„A kétnyelvű oktatási rendszer megerősítése, többek között megfelelő tanárképzés biztosításával a magyar nyelvű oktatáshoz.”

A muravidéki oktatáskutatók véleménye szerint is a kétnyelvű oktatási rendszert célszerű

megtartani, de megreformálásának első lépéseként ki kell mondanunk az anyanyelv dominanciájának alapelvét.

- 3) Az elvándorlást csökkenteni és a helybeni foglalkoztatást növelni csak jelentős új beruházásokkal, fejlesztésekkel lehetne megvalósítani. Erre konkrét lépés történt 2022 februárjában, amikor Orbán Viktor magyar miniszterelnök és Janez Janša szlovén kormányfő Lendván aláírták azt a megállapodást, amelynek értelmében a két ország 5–5 millió eurót biztosít a szlovéniai Muravidék és a magyarországi Rábadék (Vendvidék) fejlesztésére.⁴⁹

A három feltétel együttes teljesülése esetén a muravidéki magyarok életkörülményei és helyzete lényegesen javulhatna, de véleményem szerint további fogyásuk megállítása nem látszik reálisnak.

⁴⁷ Tóth és Vizi, 2004.

⁴⁸ Varga, 2023.

⁴⁹ RTV–SLO 2022. Fehér és Bukovec: „A Muravidék és a Rába-vidék fejlesztése a cél”, február 21. <https://www.rtvlo.si/mmr/hirek/terepjaro/a-muravidék-es-a-rába-vidék-fejlesztése-a-cél/613231> Letöltés: 2024. 08. 26.

Irodalom

Bokor József (1996). Gondolatok a muravidéki kétnyelvű oktatásról. In V. Raisz Rózsa (szerk.), *Anyanyelv és iskola az ezredfordulón. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai*, 207. (pp. 416–420). Budapest: Magyar Nyelvtudományi Társaság.

Bokor József (2001). A magyar nyelv és használata a szlovéniai Muravidéken az ezredforduló küszöbén. *Magyar Nyelv*, 97 (1), pp. 34–53.

Göncz László (1994). A muravidéki magyarság helyzete a rendszerváltás után. *Muratáj*, 7 (1–2), pp. 39–55.

Göncz László (1995). A muravidéki magyarság önálló szervezettsége. *Vasi Szemle*, 49 (3), pp. 410–425.

Göncz László (2008). Muravidéki helyzetkép a múlt és a jelen tükrében. In Fedinec Csilla (szerk.), *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban* (pp. 84–102). Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság.

Göncz László (2012). A magyar nemzeti közösség nyelvi jogai és nyelvhasználata Szlovéniában. In Eplényi Kata és Kántor Zoltán (szerk.), *Térvetés és határtalanítás. A magyar nyelvpolitika 21. századi kihívásai*. (pp. 84–102). Budapest: Lucidus Kiadó.

Göncz László: (2003). Gondolatok a muravidéki magyarság beolvadásának okairól. In Gyurgyík L. és Sebők L. (szerk.), *Népszámlálási körkép Közép-Európáról, 1989–2002* (pp. 151–157). Budapest: Teleki László Alapítvány.

Győri Szabó Róbert (2008). A Szlovéniai magyar és olasz kisebbség autonómiája, politikai képviselője. *Kisebbségkutatás*, 17 (1), pp. 59–82.

Hajós Ferenc (1978). A nemzetiségek jogi helyzete a Szlovén Szocialista Köztársaságban. In Varga Sándor (szerk.), *Nemzetiségi politika, nemzetiségi jog* (pp. 84–102). Lendva: Lendvai és Muraszombati Magyar Nemzetiségi Érdekközösség.

Kántor Zoltán (szerk.) (2013). *Nemzetpolitikai alapismeretek közszolgálati tisztviselők számára*. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem.

Kolláth Anna (2003). A Szlovéniai kisebbségek nyelvi jogai a törvények és a rendeletek tükrében. In Nádor Orsolya és Szarka László (szerk.), *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában* (pp. 190–203). Budapest: Akadémiai Kiadó.

Kovács Attila (2012). A 2011-es szlovén népszámlálás és a Muravidék kétnyelvű területe. In Szlovénai Magyar Írócsoport (szerk.), *Naptár 2012 – A szlovéniai magyarok évkönyve* (pp. 74–90). Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet – Magyar Nemzetiségi Tájékoztató Intézet.

Kovács Attila (2013). *A Muravidéki Magyarok a statisztikák tükrében 1869–2011 között*. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport.

Magyar Zoltán (2010). *Muravidéki népmondák*. Lendva: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet.

Mák Ferenc (2013). *Vesztégzár: Jugoszlávia és utódállamai – Szerbia, Horvátország és Szlovénia – magyarságának sors történetéből*. Somorja: Méry Ratio.

Meggyesi Tamás (2005). „Aktuális nyelvtan”. A lendvai Művelődési Otthon. *Régi-Új Magyar Építőművészet*, 3 (3), pp. 22–26.

Plut-Pregelj, Leopoldina; Kranjc, Gregor; Lazarević, Žarko and Carole Rogel (2018). *Historical Dictionary of Slovenia*. Lanham–Boulder–New York–Toronto–Plymouth: Rowman & Littlefield,

Székely András Bertalan (1990). *Vallás és egyház a jugoszláviai magyarság életében*. Új Symposium, 26, (9–10), pp. 45–53.

Tóth Norbert és Vizi Balázs (2024). A kisebbségek védelmének jogi keretei és jogalkalmazási tapasztalatai a Magyarországgal szomszédos államokban. *Kisebbségi Szemle*, 9 (1), pp. 7–28. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.

Udovič, Boštjan és Kaeding, Michael (2024). *Slovenia and the Eu – 20 Years of Membership in Perspective*. Cham: Springer.

Varga Péter (2023). *Nemzetiségi jogok a Muravidéken*. Budapest: Nemzetpolitikai Kutatóintézet.

Források

A Magyar–Szlovén Kisebbségi Vegyesbizottság jegyzőkönyvei. <https://kisebbssegkutato.tk.hu/adatbazis/a-magyar-szloven-kisebbségi-vegyes-bizottsag-jegyzokonyvei> Letöltés: 2024. 08. 23.

Državna volilna komisija. <https://www.dvk-rs.si/arhivi/dz2022/#/rezultati> Letöltés: 2022.08.22.

Király Jutka (1997). A „Kisebbségekért Díj” magyar állami kitüntetés a lendvai művelődési intézetnek. *Népújság*, 1997. december 24., 5. o.

Király M. Jutka (2006). Határok nélküli együttműködés. *Népújság*, 2006. június 29., 10. o.

Király M. Jutka (2008). A magyar kultúra szlovéniai közvetítése. *Népújság*, 2008. március 20., 8. o.

Király M. Jutka (2018). MNMI: Pozitív működés az első fél évben. *Népújság*, 2018. augusztus 9., 8. o.

Miniszterelnöki Hivatal. Kisebbség- és Nemzetpolitikai Felelős Szakállamtitkárság (2004). „2004. évi jelentés a szlovéniai magyarság helyzetéről” <http://miris.>

eurac.edu/mugs2/do/blob.html%3Ftype=html&serial=1123584317001.html Letöltés: 2024. 08. 23.

Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség Tanácsa. <https://www.muravidek.si/> Letöltés: 2024. 08. 22.

Sebők László (2020). „Muravidék (Szlovénia) településeinek etnikai és felekezeti statisztikája, 1870–2002 – Népszámlálási adatbázis magyarázatokkal”. Budapest: Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet. <https://kisebbssegkutato.tk.hu/muravidek-szlovenia-etnikai-es-felekezeti-statisztikaja> Letöltés: 2024. 08. 15.

Statistične informacije – Rapid Reports, No. 93/2003. <https://stat.si/popis2002/gradivo/informacija-96.pdf> Letöltés: 2024. 08.22.

Ustava Federativne ljudske republike Jugoslavije (1946). Beograd: Uradni list FLRJ.

Ustava Socialistične Republike Slovenije (1963). Ljubljana: Uradni List RS.